

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.7.50>**DZIAŁALNOŚĆ URBANISTYCZNA: KONCEPCJE, ZNAKI****Wołodymyr Jurko***laureat Naukowego Instytutu Prawa Publicznego (Kijów, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0003-2663-8784

wlodymyryurko@ukr.net

Adnotacja. W artykule, w oparciu o analizę obowiązującego i retrospektywnego ustawodawstwa krajowego, a także różnych podejść naukowych, poddano analizie i zdefiniowaniu pojęcie działalności urbanistycznej oraz określono jego cechy charakterystyczne. Ustalono, że przywódcy i mieszkańcy wielu osiedli na Ukrainie w dalszym ciągu nie doceniają znaczenia ich wyglądu, przestrzeni publicznych i infrastruktury publicznej, nie do końca rozumiejąc korelację pomiędzy jakością życia, rozwojem społecznym i innymi kluczowymi elementami dobrobytu człowieka. Ustalono, że współczesny nurt urbanistyki powinien tworzyć zieloną gospodarkę niezależną od paliw kopalnych. Opracowując plany rozwoju obszarów miejskich, władze powinny uwzględnić strategie niskoemisyjne oraz odporność na zmianę klimatu. Jednakże jedną z kluczowych przeszkód w zarządzaniu jakością w obszarze rozwoju obszarów miejskich jest brak odpowiednich ram regulacyjnych i prawodawstwa na poziomie krajowym lub lokalnym. W szczególności w wielu osiedlach Ukrainy coraz częściej dostrzega się rozbieżność pomiędzy lokalnymi potrzebami a krajowymi ramami planowania przestrzennego.

Słowa kluczowe: działalność urbanistyczna, zrównoważony rozwój, osiedla, system urbanistyczny, polityka urbanistyczna, regulacje państwa, planowanie przestrzenne.

TOWN PLANNING ACTIVITY: CONCEPTS, SIGNS**Volodymyr Yurko***laureate of the Scientific Research Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0003-2663-8784

volodymyryurko@ukr.net

Abstract. In the article, based on the analysis of current and retrospective national legislation, as well as various scientific approaches, the concept of urban planning activity is analyzed and defined, and its characteristics are determined. It was established that the leadership and residents of many settlements in Ukraine still underestimate the importance of their appearance, public spaces and public infrastructure, not fully understanding the correlation between the quality of life, social development and other key components of human well-being. It was determined that the modern trend of urban planning should create a green economy that does not depend on fossil fuels. When developing their urban development plans, authorities should include low-emission strategies as well as climate change resilience. However, one of the key obstacles to quality management in the field of urban development is the lack of appropriate regulatory framework and legislation at the national or local levels. In particular, in many settlements of Ukraine, the discrepancy between local needs and the national framework of urban planning is increasingly being recognized.

Key words: urban planning activity, sustainable development, settlements, urban planning system, urban planning policy, state regulation, territorial planning.

МІСТОБУДІВНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ**Володимир Юрко***здобувач Науково-дослідного інституту публічного права (Київ, Україна)*

ORCID ID: 0000-0003-2663-8784

wlodymyryurko@ukr.net

Анотація. У статті на підставі аналізу чинного та ретроспективного національного законодавства, а також різних наукових підходів проаналізовано та визначено поняття містобудівної діяльності та визначено її ознаки. Констатовано, що керівництво та жителі багатьох населених пунктів в Україні все ще недооцінюють важливість їх зовнішнього вигляду, громадських просторів та громадської інфраструктури, не розуміючи повною мірою кореляції між якістю життя, соціальним розвитком та іншими ключовими компонентами добробуту людини. Визначено, що сучасний тренд – містобудування має створити зелену економіку, яка не залежить від викопного палива. Розробляючи свої плани розвитку населених пунктів, органи влади повинні включати стратегії з низьким рівнем викидів, а також стійкість до зміни клімату. Однак, однією з ключових перешкод для якісного управління у сфері містобудівної діяльності є відсутність належної нормативної бази та законодавства на національному чи місцевому рівнях. Зокрема, у багатьох населених пунктах України все більше визнається невідповідність між місцевими потребами та національними рамками планування містобудування.

Ключові слова: містобудівна діяльність, сталий розвиток, населені пункти, містобудівна система, містобудівна політика, державне регулювання, планування території.

Вступ. Однією з ключових перешкод для якісного управління у сфері містобудівної діяльності є відсутність належної нормативної бази та законодавства на національному чи місцевому рівнях. Зокрема, у багатьох населених пунктах України все більше визнається невідповідність між місцевими потребами та національними рамками планування містобудування.

Крім зазначеного, керівництво та жителі багатьох населених пунктів в Україні все ще недооцінюють важливість їх зовнішнього вигляду, громадських просторів та громадської інфраструктури, не розуміючи повною мірою кореляції між якістю життя, соціальним розвитком та іншими ключовими компонентами добробуту людини. Подібним чином привабливі населені пункти мають більше шансів залучити творчу, інноваційну та кваліфіковану робочу силу та інвестиції, необхідні для розвитку міської економіки. На жаль, коли таке розуміння присутнє, брак фінансування та спроможності часто депріоритезує дизайн населеного пункту на користь більш нагальних потреб розвитку, таких як покращення надання основних послуг. Зрозуміло, що в умовах повномасштабної війни в Україні може недоречно вести мову про зовнішній вигляд населених пунктів, коли велика їх кількість або повністю зруйновані, або мають значні пошкодження. Але створюючи плани про відновлення та відродження після війни, необхідно не повторювати помилки та працювати на випередження.

У повній мірі, це стосується і кліматичних реформ направлених на створення енергоефективних та екологічних населених пунктів.

Відповідно до Шостого звіту про оцінку (AR6) Міжурядової групи експертів з питань клімату Зміни (IPCC), на міста припадає від 60 до 80 відсотків енергоспоживання і, вони генерують аж 72 відсотків спричинених людиною парникових викидів (United Nations Human Settlements Programme, 2022.). Тому сучасний тренд – містобудування має створити зелену економіку, яка не залежить від викопного палива. Розробляючи свої плани розвитку населених пунктів, органи влади повинні включати стратегії з низьким рівнем викидів, а також стійкість до зміни клімату.

Таким чином, **метою статті** є з'ясування поняття та сутності містобудівної діяльності з урахуванням сталого розвитку. Адже такий тандем може вирішити багато проблем з якими стикаються населені пункти і сприяти їхньому процвітання шляхом прийняття інтегрованих рішень, які врівноважують моделі людського життя, а також забудоване та природне середовище у їх межах.

Виклад основного матеріалу. Містобудівна діяльність (містобудування) або по іншому урбаністика – це комплексна діяльність суспільства щодо організації та розвитку населених місць і їх систем, яка спрямована на створення матеріально-просторового середовища життєдіяльності людини в населених пунктах та районах розселення (Містобудування, 2024). Зазначена діяльність має дуже давні традиції та коріння. Адже людина з самого початку свого існування потребувала захисту, а отже – будувала собі укриття, які з часом перетворилися у поселення, а потім у міста.

Є докази щодо існування планування містобудівної діяльності у давні часи. Археологи, вивчаючи руїни міст долини Анду, Мінойської та Єгипетської цивілізацій (третє тисячоліття до нашої ери), знаходять у цих районах моцні вулиці, які були викладені під прямим кутом у вигляді сітки (Kumar, 2019).

Між тим у різний час планування містобудівельної діяльності мало різні цілі, але в більшості своєму вони були оборонного (захист від нападів) чи економічного (створення умов для економічного добробуту) характеру.

1. Наприклад, артикул 22 «Про дороги старовічні» розділу IX Литовського статуту 1566 року містив норми влаштування доріг: «Устауємо, що дороги давні мають бути, згідно зі стародавнім звичаєм, настільки широкі, щоб два вози форманські розминулися» (Ківалов, Музиченко, Паньков, 2003: 363). А привілеєм Казімира III місту Львів у 1356 році про надання магдебурзького права було заборонено будувати корчми в межах 1 милі від міста, щоб не створювати конкуренції місту (Гошко, 2002; Лісова, 2023).

Загалом містобудівна діяльність пережила зміну парадигми на рубежі 20 століття. Індустріально розвинені міста 19-го століття зростали з величезною швидкістю. Темп і стиль цього індустріального будівництва багато в чому диктувався інтересами приватного бізнесу. Міське життя для працюючих з малозабезпечених верств населення ставало дедалі важким, що своєю чергою викликало занепокоєння громадськості. На початку 20 століття планування містобудівної діяльності почали визнавати професією. Асоціація планування міст і сіл була заснована у Великій Британії у 1899 році, а перший академічний курс з міського планування був запропонований Ліверпульським університетом в 1909 році (Kumar, 2019).

В умова сучасності містобудівна діяльність складається з різних елементів та охоплює різні сфери дослідження. Так, зазначена діяльність складається із: проектування та управління процесами реалізації заходів, що визначають формування і розвиток функціональної та архітектурно-планувальної структури населених пунктів і районів згідно з демографічними, соціальними, економічними вимогами та природно-екологічними умовами; розвиток інженерної та транспортної інфраструктури; збереження традиційного характеру середовища (Містобудування, 2024). Містобудівна діяльність має свої завдання, функції та принципи, що структурно входить у містобудівну систему, яка своєю чергою реалізується у містобудівній політиці.

Необхідно відмітити, що основою планування та розвитку містобудівної діяльності є сукупність проектвальних та архітектурних вимог, що поєднуються із природними та антропогенними умовами перебування людини, утворюють містобудівну систему як територію здійснення життєдіяльності людини (Лісова, 2023).

Своєю чергою, упорядковане проживання в містах вимагає, щоб процес планування містобудівної діяльності відповідав стратегічній містобудівній політиці. На рівні країни національна містобудівна політика повинна забезпечити загальну координаційну структуру, яка вирішуватиме найнагальніші проблеми, пов'язані зі швидким розвитком міст. Будучи ключовим орієнтиром для законодавчої інституційної реформи

щодо міських питань, національна містобудівна політика також узагальнює думку широкої громадськості щодо того, як забезпечити те, щоб міста стали просторами, які стимулюють соціальний, економічний та екологічний розвиток.

Таким чином, втілюючи ставлення суспільства до природного середовища, історико-культурної спадщини, містобудівна політика встановлює стандарти середовища проживання людини і пріоритети містобудівної діяльності (Містобудування, 2024).

Наведемо декілька прикладів щодо визначення терміну «містобудівна діяльність». Так, наприклад, М. Околович, вважає, що містобудування – це діяльність по формуванню і перетворенню середовища поселень (житлового, виробничого, інших його видів), виходячи з інтересів населення, перспектив соціально-економічного розвитку, місцевих особливостей, з метою забезпечення сприятливих умов проживання, обмеження шкідливого впливу господарської та інших видів діяльності на навколишнє середовище містобудівними засобами, поліпшення екологічної ситуації, розвитку інженерної інфраструктури, формування естетичного життєвого простору населення (Околович, 2018). Схоже визначення надав у своєму дисертаційному дослідженні С. Маліков, а саме, що містобудівна діяльність (містобудування) – це діяльність особливого виду, що являє собою комплекс дій аналітичного, прогностичного, проектувального, будівельного та реконструкційного характеру, яка реалізується державою безпосередньо, а також фізичними та юридичними особами усіх форм власності, направлену на формування та розвиток міст і населених пунктів, міської інфраструктури та інших об'єктів містобудування – будівель або споруд, їх комплексів, комунікацій, об'єктів благоустрою, ландшафтної та садово-паркової архітектури, монументального і монументально-декоративного мистецтва (Маліков, 2019). Ми погоджуємося із думкою зазначених авторів, адже дотримання балансу з урахуванням різних інтересів через гармонійну взаємодію, дійсно є запорукою здоров'я нації.

Деякі автори вважають, що метою містобудівної діяльності є не тільки підвищення якості життя населення, а й його захист від зовнішніх ризиків, таких як ракетна чи дронна атаки. Так, Г. Бондар пропонує використовувати при плануванні нових забудов досвід Ізраїлю, Сінгапуру, Японії, які роблять так, щоб людина максимально швидко дісталася безпечного місця, де буде і її родина. Це окремі кімнати, укріплені у квартирах, у просторі, де ліфтові шахти, і так далі. Якщо будуть уламки й ударна хвиля, то ці кімнати можуть захистити людей (Бондар, 2024).

На законодавчому рівні термін «містобудівна діяльність» або «містобудування» визначено у профільному Законі України від 16 листопада 1992 року № 2780-XII «Про основи містобудування». У ньому зазначена діяльність визначена як:

«цілеспрямована діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян, об'єднань громадян по створенню та підтриманню повноцінного життєвого середовища, яка включає прогнозування розвитку населених пунктів і територій, планування, забудову та інше використання територій, проектування, будівництво об'єктів містобудування, спорудження інших об'єктів, реконструкцію історичних населених пунктів при збереженні традиційного характеру середовища, реставрацію та реабілітацію об'єктів культурної спадщини, створення інженерної та транспортної інфраструктури» (Про основи містобудування: Закон України, 1992).

На основі аналізу законодавчої дефініції поняття містобудування авторами визначено низку ознак такої діяльності: 1) телеологічна спрямованість профільної діяльності; 2) цілеспрямована діяльність відповідних суб'єктів права держави; 3) полісуб'єктний склад – державні органи, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації тощо; 4) мегаоб'єктний склад – створення та підтримка життєвого середовища; 5) притаманність основних телеологічних домінантів – функцій містобудівної діяльності, за рахунок яких досягається вирішення мегаоб'єктної задачі: прогнозування розвитку населених пунктів, проектування об'єктів містобудування, реконструкція історичних населених пунктів та інше (Курчин, 2013).

Висновки. Таким чином, містобудівна діяльність на сучасному етапі є багатограним процесом, який включає планування, проектування, будівництво, реконструкцію та підтримку життєвого середовища. Як професійна діяльність визначеного кола суб'єктів, вона охоплює найрізноманітніші особливості життєвого циклу антропогенного середовища, – від розвитку інфраструктури до збереження культурної спадщини. Одним із ключових аспектів слід визначити те, що вона здійснюється різними суб'єктами, які взаємодіють для досягнення цілей сталого розвитку та забезпечення високої якості життя населення.

Відповідно, доцільним є узагальнення, що основні функції містобудівної діяльності спрямовані на планування, прогнозування розвитку територій, проектування та будівництво нових об'єктів, а також на збереження історичної та культурної спадщини.

Література:

1. Kumar, R. Urban planning. SlideShare from Scribd, 2019. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/urban-planning-127525237/127525237>
2. Urban Planning Law for Climate Smart Cities. United Nations Human Settlements Programme, 2022. URL: https://unhabitat.org/sites/default/files/2022/10/final_urban_planning_law_for_climate_smart_cities.pdf
3. Бондар Г. Міська влада, мешканці, фахівці й держава – усі воюють між собою за міський простір. Українські Новини, 2024. URL: https://lb.ua/society/2024/07/01/621147_ganna_bondar_miska_vlada.html
4. Гошко Т.Д. Нариси з історії магдебурського права в Україні (XVI – початок XVII ст.). Львів : Афіша, 2002.
5. Ківалов С., Музиченко П., Паньков А. Статути Великого князівства Литовського у 3-х т. Одеса : Юридична література, 2003. Т 2.

6. Курчин О.Г. Роль та значення містобудівної діяльності в місцевому самоврядуванні: питання онтології та аксіології. *Вісник Маріупольського державного університету*, 2013. № 5. С. 102–107.
7. Лісова Н. Адміністративно-правове регулювання містобудівної діяльності: історичний аспект. *real-estate.in.ua*. 2023. URL: <https://real-estate.in.ua/2023/01/21/administratyvno-pravove-regulyuvannya-mistobudivnoyi-diyalnosti-istorychnyj-aspekt/>
8. Маліков С.К. Адміністративно-правові засади здійснення контролю та нагляду у сфері містобудівної діяльності : дис. ... кандидата юридичних наук : 12.00.07. Харків, 2019. 244 с.
9. Містобудування. Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2024. URL: <http://surl.li/wpsydb>
10. Околович М.Є. Адміністративно-правове регулювання містобудівної діяльності органами місцевого самоврядування : дис. ... кандидата юридичних наук : 12.00.07. Одеса, 2018. 232 с.
11. Про основи містобудування : Закон України від 16.11.1992 р. № 2780-XII. *Верховна Рада України* офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>

References:

1. Kumar, R. Urban planning. SlideShare from Scribd, 2019. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/urban-planning-127525237/127525237> [in English]
2. Urban Planning Law for Climate Smart Cities. United Nations Human Settlements Programme, 2022. URL: https://unhabitat.org/sites/default/files/2022/10/final_urban_planning_law_for_climate_smart_cities.pdf [in English]
3. Bondar, H. (2024). Miska vlada, meshkantsi, fakhivtsi y derzhava – usi voluiut mizh soboiu za miskiyi prostir [City authorities, residents, experts and the state – everyone is fighting among themselves for urban space]. *Ukrainski Novyny*, URL: https://lb.ua/society/2024/07/01/621147_ganna_bondar_miska_vlada.html [in Ukrainian]
4. Hoshko, T.D. (2002). *Narysy z istorii magdeburskoho prava v Ukraini (XVI – pochatok XVII st.)* [Essays on the history of Magdeburg law in Ukraine (XVI – beginning of XVII centuries)]. Lviv : Afisha. [in Ukrainian]
5. Kivalov, S., Muzychenko, P., Pankov, A. (2003). *Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho u 3-kh t* []. Odesa : Yurydychna literatura, T 2. [in Ukrainian]
6. Kurchyn, O.H. (2013). Rol ta znachennia mistobudivnoi diialnosti v mistsevomu samovriaduvanni: pytannia ontolohii ta aksiolohii [The role and significance of urban development in local self-government: issues of ontology and axiology]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu*, № 5. pp. 102–107. [in Ukrainian]
7. Lisova, N. (2023). Administratyvno-pravove rehuliuвання mistobudivnoi diialnosti: istorychnyi aspekt [Administrative and legal regulation of urban development activity: historical aspect]. *real-estate.in.ua*. URL: <https://real-estate.in.ua/2023/01/21/administratyvno-pravove-regulyuvannya-mistobudivnoyi-diyalnosti-istorychnyj-aspekt/> [in Ukrainian]
8. Malikov, S.K. (2019). Administratyvno-pravovi zasady zdiisnennia kontroliu ta nahliadu u sferi mistobudivnoi diialnosti [Administrative and legal principles of control and supervision in the field of urban planning]. *Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata yurydychnykh nauk za spetsialnistiu 12.00.07*. Kharkiv, 244 p. [in Ukrainian]
9. *Mistobuduvannia. Derzhavna naukova ustanova “Entsyklopedychnе vydavnytstvo”* [Urban planning. State Scientific Institution “Encyclopedic Publishing House”], 2024. URL: <http://surl.li/wpsydb> [in Ukrainian]
10. Okolovych, M.Ie. (2018). Administratyvno-pravove rehuliuвання mistobudivnoi diialnosti orhanamy mistsevoho samovriaduvannia [Administrative and legal regulation of urban planning activities by local self-government bodies]. *Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata yurydychnykh nauk za spetsialnistiu 12.00.07*. Odesa, 232 p. [in Ukrainian]
11. Pro osnovy mistobuduvannia [On the basics of urban planning]: *Zakon Ukrainy vid 16.11.1992 r. № 2780-XII*. *Verkhovna Rada Ukrainy ofitsiynyi sait*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text> [in Ukrainian]